

DR. J. H. KROEZE, *De Hand op den Mond*. Verklaring van het boek Job. Franeker, T. Wever, s. j. 150 bls. Prys in S.A. 11/9.

Dr. Kroeze, voorheen predikant by die Gereformeerde Kerke in Nederland, sedert enige jare senior-lektor in die Semitiese Tale aan die Potchefstroomse Universiteitskollege, gee in hierdie studie oor Job 'n in baie opsigte aantreklike en aanbevelenswaardige verklaring van hierdie wel moeilikste van die Outestamentiese geskrifte. Hy ontleen die titel van sy studie aan 'n uitdrukking wat driemaal in die boek voorkom (21:5, 29:9 en 39:37, Hebr. 40:5) en veral aan die laasgenoemde plek, waar dit die uiteindelijke ootmoedige houding weergee waartoe die redes van die Here die lyer gebring het: „Dit is het beslissende feit in dit boek. Hier gaat het om: Dit wil de Heilige Geest ons in dit boek leren: verdiep u niet in de vraag van het waarom van 's Heren daden. Maar zwijg met eerbied, de hand op den mond. En omdat dit het beslissende feit is, hebben we dit geschrift den titel gegeven: De hand op den mond. Dit is de kern van het boek Job.” (Bl. 134.) En op die treffende vignet op die omslag en band van die boek word die figuur van Job dan ook als sodanig weergegee (jammer dat nie vermeld word waaraan die vignet ontleen is nie).

Die boek is uitnemend uitgegee en met sy kort hoofstukke en nugtere, sobere taal en sy gedurige aanhalinge van die behandelde teks maak dit 'n simpatieke indruk en lees dit vlot en boeiend. Die skrywer vermy gelukkig alle oorstigtelikheid en gemoedelike toepassing. Hy volg baie nou die verklaring van S. R. Driver in die *International Critical Commentary* postuum deur G. B. Gray in 1921 uitgegee, wat ook ongetwyfeld nog altyd een van die beste kommentare op hierdie boek is. Waar die geskrif van Dr. Kroeze vir die breë publiek bestem is, het hy dit nie nodig of wenslik geag om na die deur hom gebruikte werke te verwys nie; 'n kort bibliografiese keur bv. aan die einde van die geskrif sou tog miskien wel aanbeveling verdien het.

Dit is nie die eerste maal dat die skrywer hom met die boek Job besig gehou het nie. Reeds in 1943 het hy in die nuttige serie „Paraphrase van de Heilige Schrift” 'n digterlike omskrywende weergawe van die boek gegee (in 1946 by dieselfde uitgewer as die jongste

werk verskyn) in die 32 bladsye tellende voorrede waarvan hy hom rekenskap gegee het van die vernaamste kwessies wat met die boek samehang. In dieselfde jaar 1943 het van sy hand in die Oudtestamentiese Studiën uitgegee deur Prof. P. A. H. de Boer, deel II 'n verdediging van die egtheid van die redes van Elihu verskyn onder die titel „Die Elihu-reden im Buche Hiob”. So het die skrywer dus reeds jarelank meegeworstel om in die probleme wat die Bybelboek stel in te dring en dit is simpatiek om te bemark dat hy self blykbaar nie die gevoel het van met die boek klaar te wees nie.

Naas die saaklikheid van die verklaring val in die eerste plek die ruim en vry standpunt, en selfs die kritiese sin van die skrywer op te merk. Hy erken dat die getalle van Job se rykdom en kinders in die proloog simbolies verstaan moet word; dat daar in die boek wel baie mensvormig oor God gesprek word; dat die poëtiese vorm van die boek afkomstig is van die digter en dus slegs 'n vrye weergawe is van wat inderdaad gesprek is (bl. 23, 34v., 76) en dit geld selfs die woorde wat aan die Here toegeskryf word (bl. 127, 138v.)! Hy erken dat ou-Kanaänitiese volksgeloofvoorstelling en trekke aan die antieke wêreldbeeld ontleen, in die boek voorkom (bl. 36, 53, 96) en dit ook weer selfs in die redes van die Here (bl. 127)! Hy haal die oorlewerings aangaande die vrou van Job en sy vriende aan soos die Septuaginta in onderskeiding van die Hebreeuse teks hulle weergee (bl. 30, 34). Hy erken dat verskillende perikope nie in die huidige teksverband pas nie en waarskynlik verplaas moet word (nl. 24:18 vv., 27:7 vv., 31:37). Hy skroom nie om in die uitdrukking „God seën” (1:5, 2:9) teen die Statenvertaling, die Afrikaanse Bybelvertaling en die van die Nederl. Bybelgenootskap in 'n eufemisme vir „God vloek” te sien nie (bl. 13, 19, 24), om teen die Masoretiese teks in te gaan (9:33, sien bl. 56) en selfs hierdie teks deur 'n konjektuur te probeer verbeter nie (so 22:29). Soos hy reeds in die Inleiding op sy Paraphrase betuig het (bl. 25) moet mens nie met 'n vooropgesette mening tot die teks nader nie maar die betekenis liever uit die teksverband probeer opmaak; hy doen dit dan ook met betrekking tot die hiernamaalsvoorstelling van Job waaronder die van 'n liggaamlike wederopstanding tog wel geen plek gehad het nie („De hand op den mond”, bl. 83 v.). Hy polemiseer teen mense wat by tradisionele opvattinge sweer en wat geen probleme het nie (bl. 40, 61). Dit alles wys op 'n verblydende maat van nugtere, kritiese sin en liberaliteit by die skrywer.

Die geskrif stel egter teleur as dit hom bemoei met inleidings- en egtheidsvrae. Die skrywer wil uitgaan van die oorgelewerde vorm van die boek Job en probeer om die boek as 'n eenheid te verstaan en te verklaar (bl. 97). Dit is sy goeie reg en dit is selfs die eerste plig van die eksegeet. Maar hy mag nie sê nie: eers as dit onmoontlik blyk, mag ons 'n ander oplossing soek. By literêr-kritiese vrae kom ons

nooit verder as 'n hoogswaarskynlik nie. By die merkwaardige sofistiese aanleg van die menslike intellek kan daar altyd nog wel argumente gevind word om enige opvatting te verdedig. Dis nie kwessies van moontlik of onmoontlik nie, maar van klaarblyklikheid, van in die oog springende voor-die-hand-liggendheid, van sig intuïtief aan ons opdringende oortuigingskrag, van 'n afweeg van argumente met 'n fyngevoelige weegskaal, wat in sommige gevalle baie sterk, in ander minder sterk in die een of die ander rigting deurslaan.

Dat die skrywer self weet om die skale te hanteer en bereid is om te heroorweeg, blyk m.i. uit sy argumente voor die egtheid van die Elihu-redes, wat in sy bogenoemde artikel en in die Inleiding van sy parafrase sterker gestel word as in sy jongste geskrif. Dit kom my voor asof die skrywer minder seker geword het in sy verdediging. As hy op bl. 125 skryf: „Ook wij beschouwen de hoofdstukken die Elihu's woorden bevatten, niet als het verhevenste deel van dit Bijbelboek” dan is dit 'n toegewing wat nie reg strook met sy sterke beklemtoning van hulle oorspronklikheid, lewendigheid en frisheid, rykheid van inhoud en gloed van oortuiging in die artikel nie. En hoe kan hy hulle as weergawe van die eintlike oortuiging van die skrywer self van die boek Job sien, as dit tog nie eintlik die hoogste oplossing is wat die boek bied nie maar hierdie in die redes van die Here gevind word, wat die digter, volgens Dr. Kroeze, self so geformuleer het? Ook sy vergelyking van Elihu met 'n gereformeerde ouderling wat probeer om die uitverkiesing vir 'n tobber duideliker te belig is wel wat strydig met die nogal uitbundige lofprijsing van Elihu se redes in die artikel.

In 'n bepaalde impasse beland die skrywer as hy op bl. 145 met verontwaardiging die bose critici in die gesig slinger: „Zelfs de woorden van den Heere worden niet onaangevochten gelaten”. Maar het Dr. Kroeze self dan nie geskryf nie: „De dichter laat God hier spreken in termen, ontleend aan wat wij nu noemen: het oude Oostersche wereldbeeld”? (bl. 127) en nog erger bl. 138 by die bespreking van die teksgedeelte oor die krokodil (H. 41:4 vv.): „Blijkbaar is de Here — of moeten we zeggen: de auteur? of misschien wel een latere bewerker van het boek? — nog niet uitgesproken over dit geweldige dier”! As Dr. Kroeze so gedurig en uitdrukkelik daarop wys dat die vorm, die digterlike vorm van die boek afkomstig is van die menslike outeur van die boek, doen hy dan soveel anders as wat hy die „tekstherstellers” verwyt, nl. met sy menslike kritiese vernuf onderskeid maak tussen meer oorspronklike bewoording en later uitgewerkte teksvorm?

Dat die geskrif van Dr. Kroeze 'n nuwe bydrae lewer tot die nadere oplossing van die vrae aangaande die struktuur van die boek Job en daarmee ook 'n verheldering van die probleemstelling van die tema van die boek, kan ek nie sien nie. Maar dit het seker sy waarde en kwaliteit waar dit op 'n simpatieke wyse uitlok tot nadere kennisname

van en besinning op hierdie uiters merkwaardige, diepsinnige en monumentale Bybelboek aan wie se probleme die wetenskap netsoos die lydende mens en mensheid nooit uitgeleerd raak.

3.10.'49

B. GEMSER.
